

Robert Kurek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ŹRÓDŁA INFORMACJI A REGULACYJNA OCENA DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

Streszczenie: W opracowaniu zostały przeanalizowane i pokrótce scharakteryzowane źródła informacji umożliwiające ocenę działalności zakładów ubezpieczeń wykorzystywane przez różne organy nadzoru. Do regulacyjnej oceny wykorzystuje się informacje niepubliczne – sprawozdawczość celową (tylko na rzecz nadzoru) oraz informacje ujawniane publicznie, które mogą mieć charakter dobrowolny lub obowiązkowy. Dla pełnej oceny korzysta się także z informacji fakultatywnie generowanej przez firmy ubezpieczeniowe oraz z informacji z otoczenia zakładów ubezpieczeń, płynących z różnego rodzaju analiz rynkowych przeprowadzanych przez organy nadzoru.

Słowa kluczowe: informacja, organ nadzoru, ocena działalności zakładu ubezpieczeń.

1. Wstęp

Pozyskanie informacji jest jednym z najbardziej istotnych problemów rozwoju cywilizacji. Egzystencja człowieka byłaby utrudniona bez zdobywania informacji o otaczającym go świecie. Rozwój wiedzy i nauki nie byłyby możliwe bez jej wymiany. Bez ciągłego pozyskiwania, gromadzenia i analizowania informacji nie mogłoby istnieć ani przedsiębiorstwo, ani funkcjonować współczesne państwo. Złożoność struktury i przemian otoczenia powoduje, że obok czynnika ludzkiego, kapitału i wyposażenia informacja stanowi rodzaj zasobu, które dla każdego może być źródłem przewagi konkurencyjnej [15, s. 37]. Dla podmiotów zainteresowanych działalnością przedsiębiorstwa pozyskanie informacji o nim umożliwia ocenę racjonalności podejmowanych działań gospodarczych, ocenę trafności podjętych decyzji i pozwala na posiadanie wiedzy na temat przebiegu określonych zjawisk zachodzących w danym przedsiębiorstwie.

Zakłady ubezpieczeń, ze względu na specyfikę prowadzonej działalności, są bardziej niż inne podmioty gospodarcze narażone na ryzyko niewypłacalności, a jej ewentualne skutki mają istotny wymiar nie tylko ekonomiczny, ale i społeczny. Uzasadnia to uregulowanie zasad działalności ubezpieczeniowej oraz konieczność funkcjonowania nadzoru. Aby organ nadzoru mógł realizować swe zadania, musi pozyskiwać informacje na temat funkcjonowania zakładów ubezpieczeń z różnych źródeł.

Przeanalizowanie źródeł pozyskiwania informacji i wiedzy na temat funkcjonowania zakładu ubezpieczeń jest celem tego opracowania. Analiza ta ujęta zostanie z punktu widzenia organu nadzoru – podmiotu dokonującego regulacyjnej oceny działalności. Poprzedzona jednak zostanie wyjaśnieniem pojęcia „informacja” oraz charakterystyką źródeł informacji dla „przeciętnego” interesariusza będącego odbiorcą zewnętrznym (spoza przedsiębiorstwa).

2. Istota pojęcia informacja

Pojęcie informacji jest jednym z najtrudniej definiowanych pojęć naukowych, co wynika z jej elementarnego, niejako pierwotnego charakteru. Patrząc holistycznie na zagadnienie informacji, można zauważyć, że przenika ona otaczający świat, steruje nim i w znacznym stopniu stanowi siłę sprawczą rozlicznych zjawisk. Nie ma swego wymiaru fizycznego, ale nierozzerwalnie wiąże się zarówno z materią, jak i energią. Każde ze znanych wyjaśnień istoty informacji znajduje zastosowanie przede wszystkim w ramach dziedziny nauki, dla której potrzeb zostało sformułowane. Wywodząc się bezpośrednio z teorii informacji, będącej obszarem szczególnego zainteresowania takich dyscyplin naukowych, jak: matematyka, cybernetyka, informatyka czy też elektronika, znajduje swoje miejsce w szeregu innych obszarów nauki, także tych o typowo społecznym charakterze.

Najogólniej informacja (łac. *informatio* – przedstawienie, wizerunek; *informare* – kształtować, przedstawiać) rozumiana jest jako właściwość pewnych obiektów, relacja między elementami zbiorów pewnych obiektów, której istotą jest zmniejszanie niepewności (nieokreśloności) [13, s. 126]. Informacja to także uporządkowana i przeanalizowana wiadomość, którą otrzymuje odbiorca, przekazana mu w odpowiedniej (zrozumiałej) postaci, a na którą zgłasza on zapotrzebowanie w związku z realizacją określonych celów [18, s. 52]. Słownik wyrazów obcych określa informację jako powiadomienie o czymś, zakomunikowanie czegoś, wiadomość, wskazówka, pouczenie [17, s. 473]. W swej istocie informacja jest czynnikiem, który zwiększa wiedzę o otaczającej rzeczywistości [9, s. 13] i jest treścią zaczerpniętą ze świata zewnętrznego, która powiększa wiedzę lub zmniejsza niewiedzę decydującego i pozwala wyeliminować niepewność i nieokreśloność sytuacji decyzyjnej.

W literaturze spotyka się także określenia: *wiadomość*, *komunikat*, *dane* i *wiedza*, które są pojęciami pierwotnymi w stosunku do pojęcia *informacja*. **Dane** są to surowe fakty i liczby wyrażone w określonej postaci znakowej, które dopiero po nadaniu im znaczenia, odniesieniu do pewnej dziedziny, znalezieniu konkretnego kontekstu stają się właściwą informacją. Danymi są np. rzędy liczb w sprawozdaniu finansowym spółki, informacją zaś stwierdzenie, że spółka osiągnęła zysk lub też poniosła stratę. Informacja jest treścią **komunikatu** przekazywanego za pomocą danych, zaś identyczna treść może być ujęta w różną formę (znaki, liczby, wykresy, rysunki itp.). Dane są nośnikiem informacji, który może być przetworzony (np. z użyciem sprzętu komputerowego); dane przekazane w postaci uporządkowanych zbiorów to **wiadomości**, a dopiero kolejnym stadium uporządkowania jest informa-

cja [19, s. 2]. **Informacja** jest wynikiem uporządkowania danych lub ich przeanalizowania w jakiś znaczący, przydatny z punktu widzenia użytkownika sposób. W tym znaczeniu informację można podzielić na: semantyczną – taką, która powoduje absolutny przyrost wiadomości u dowolnego odbiorcy; pragmatyczną – taką, która powoduje przyrost wiadomości u określonego odbiorcy (wielkość przyrostu zależy od struktury wiadomości, jaką odbiorca posiadał poprzednio) oraz selektywną – taką, która stanowi wielkość określającą stopień swobody, jaką dysponuje odbiorca dla wyboru określonej wiadomości spośród wszystkich możliwych [4, s. 136].

Z pojęciem informacji, ale na wyższym szczeblu rozważań łączy się także określenie *wiedza*. **Wiedzę** stanowi zbiór informacji i wiadomości uzyskanych drogą doświadczenia, nauki, postrzegania lub poprzez kojarzenie i rozumowanie, a w definicyjnym ujęciu wiedza rozumiana jest jako ogół utrwalonych wiadomości (treści) i umiejętności z jakiejś dziedziny (doświadczenie) wraz ze zdolnością ich interpretacji (analizy i wnioskowania) w celu wykorzystywania [5, s. 14]. Posiadana wiedza i pozyskane informacje umożliwiają dokonanie oceny działalności podmiotu pozwalając na podejmowanie decyzji obciążonych mniejszym ryzykiem bez względu na to, na jakim rynku się działa [16, s. 34].

3. Źródła informacji na temat funkcjonowania przedsiębiorstwa

Zróżnicowanie i bogactwo możliwości pozyskiwania informacji powoduje konieczność wyboru metod i źródeł, których nadmiar może prowadzić do chaosu i dezorientacji. Każdy podmiot zainteresowany zdobyciem informacji na temat funkcjonowania przedsiębiorstwa powinien dopasować do własnych potrzeb zakres wykorzystywanych źródeł, które różnią się łatwością dostępu, użytecznością, szczegółowością, jak i kosztem jej pozyskania.

Podstawowy podział uwzględniający kryterium **sposobu gromadzenia informacji** wyróżnia źródła:

- pierwotne – są to informacje zbierane bezpośrednio w przedsiębiorstwie np. raporty finansowe;
- wtórne – to informacje wcześniej zgromadzone, przetworzone i opracowane w formie umożliwiającej korzystanie z nich.

Wśród *informacji pierwotnych*, które pozwalają na pozyskanie informacji o działalności przedsiębiorstwa można wyróżnić różnego rodzaju materiały źródłowe. Można podzielić je, z uwzględnieniem miejsca ich powstania, na *ewidencyjne* i *pozaewidencyjne*. Podstawowe znaczenie mają *materiały ewidencyjne*, będące owocem obligatoryjnie prowadzonej w przedsiębiorstwie rachunkowości finansowej, która jest systemem odzwierciedlania w mierniku pieniężnym sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa. Sprawozdawczość ta w sposób kompletny ujmuje zachodzące w firmie zjawiska i procesy gospodarcze, porządkując je za pomocą specyficznych metod, form i rozwiązań organizacyjnych i technicznych. Pozwala to na uzyskanie sformalizowanego, wewnętrznie spójnego i zbilansowanego obrazu działalności gospodarczej o uniwersalnym charakterze [10, s. 61]. Do materiałów

ewidencyjnych zalicza się zapisy na urządzeniach ewidencyjnych, a także dokumenty stanowiące podstawę tych zapisów oraz sprawozdawczość opartą na tych zapisach. *Materiały pozaewidencyjne* mają charakter uzupełniający, jednak ich brak lub niekompletność mogą utrudnić, a nawet uniemożliwić pozyskanie informacji o przedsiębiorstwie w wybranym zakresie [1, s. 21].

Informacje wtórne można podzielić na *wewnętrzne* (powstające i znajdujące się w komórkach organizacyjnych przedsiębiorstwa) i *zewnętrzne* (powstające i znajdujące się w różnego typu organizacjach poza przedsiębiorstwem). *Informacje wtórne wewnętrzne* mają podstawowe znaczenie dla procesu decyzyjnego (zarządzania danym przedsiębiorstwem) i obejmują zagregowaną informację o funkcjonowaniu wszystkich jednostek funkcjonalnych przedsiębiorstwa i podstawowych procesów w nim realizowanych, przez co – o ile są dostępne – stają się znaczącym źródłem informacji o funkcjonowaniu przedsiębiorstwa. Przykładem wewnętrznych źródeł informacji jest sprawozdawczość rzeczowa (produkcyjna, organizacyjna, kadrowa), systemy informowania kierownictwa, dokumentacja planistyczna, protokoły: kontroli, audytów, konferencji i narad oraz wiele innych. Bardzo cennym wewnętrznym wtórnym źródłem informacji są także pracownicy przedsiębiorstwa – często jednak informacje płynące od nich mają subiektywny charakter i generalnie są trudne do pozyskania. *Informacje wtórne zewnętrzne* dostarczają wiedzy o tym, co się już wydarzyło, czyli m.in. informacje o sytuacji gospodarczej kraju lub wydatkach gospodarstw domowych na ubezpieczenia, wynikach działalności branży, w której działa dane przedsiębiorstwo, sytuacji na wybranych rynkach w minionym okresie itp. Źródłem informacji wtórnych może być wszelka dostępna literatura i dokumentacja, z której należy wybierać te informacje, które z punktu widzenia odbiorcy mają jakąkolwiek wartość. Do źródeł zaliczyć można m.in.: książki i czasopisma, media, publikacje w Internecie, raporty analityków, statystyki rządowe, branżowe oraz sprawozdawczość instytucji rynkowych i przedsiębiorstw, a także inne opracowania zawierające wyniki badań różnych instytucji. Koszt pozyskania takich informacji jest stosunkowo niewielki, a ich kolejną zaletą jest możliwość szybkiego pozyskania (o ile istnieją i są dostępne).

O ile informacje pierwotne, jak i wtórne wewnętrzne są zasadnicze jako źródło informacji i wiedzy na temat danego przedsiębiorstwa, o tyle wartość informacji wtórnych wewnętrznych ma znaczenie raczej uzupełniające i pomocnicze. Jednak w przypadku próby oceny działalności danej instytucji (przedsiębiorstwa), właśnie te wtórne zewnętrzne mogą decydować o trafnej, całkowitej jego ocenie.

Z punktu widzenia podmiotu zainteresowanego danym przedsiębiorstwem zupełnie niezależnie od wyodrębnienia informacji wtórnej wewnętrznej, jak i zewnętrznej – stosując jako kryterium klasyfikacji **miejsce powstania informacji** – można wyróżnić *informacje wewnętrzne* i *zewnętrzne*. *Informacje wewnętrzne* dostępne są w przedsiębiorstwie, które je „wytwarza”, natomiast *informacje zewnętrzne* dostępne są w otoczeniu, w którym przedsiębiorstwo funkcjonuje. Wewnętrzne dane przedsiębiorstwa są najbardziej wiarygodnym źródłem informacji – standardowy zestaw informacji, który umożliwia ocenę działalności podmiotu to: dokumenty założyciel-

skie i statut, historia firmy, schemat organizacyjny, zakres działalności, informacje o rynkach zbytu, sprawozdania z posiedzenia zarządu, rady nadzorczej, oferty współpracy, umowy z dostawcami i odbiorcami, powiązania organizacyjne i kapitałowe, opis wytwarzanych produktów (świadczonych usług), dane na temat kierownictwa i pozostałych pracowników, ewentualnie doradców lub osób współpracujących, związków zawodowych, dokumenty finansowe (sprawozdawczość finansowa), informacja o wydatkach na badania i rozwój, informacje na temat obciążenia majątku, informacje o ubezpieczeniach firmy, informacje na temat rozpraw sądowych (faktycznych, oczekiwanych, zapowiedzianych) itp. [11, s. 51].

Z punktu widzenia podmiotu zainteresowanego informacjami wewnętrznymi dotyczącymi działań firmy wiele z nich jest stosunkowo łatwo dostępnych (np. cenniki, oferty, strony internetowe, przemówienia i komunikaty, specyfikacje produktów, wydatki na reklamę i promocję, itp.), jednak niektóre z nich udostępniane mogą być tylko wąskiemu kręgowi odbiorców (np. informacje o stopniu zaawansowania prac badawczych nad nowymi technologiami, prognozach zmian sytuacji rynkowej, zmian personalnych na najwyższym szczeblu zarządzania, planowanych aliansach i fuzjach) lub też adresowanych wyłącznie do organów nadzoru (np. w zakresie spełniania norm nadzorczych). Wprawdzie z punktu widzenia źródeł pozyskania informacji na temat danego przedsiębiorstwa informacje wewnętrzne są głównym przedmiotem zainteresowania. Jednak informacje zewnętrzne (wygenerowane przez otoczenie a dotyczące danego przedsiębiorstwa) także mogą stanowić cenne źródło informacji, której najistotniejszą będzie ta płynąca od klientów: preferencje dotyczące produktów firmy, oczekiwania dotyczące ceny, jakości i funkcjonalności produktów obecnych i przyszłych lub też ogólnego postrzegania firmy.

Informacje umożliwiające ocenę działalności jakiegokolwiek podmiotu można także podzielić ze względu na mierzalność. Wyodrębnione zostaną wówczas informacje ilościowe i jakościowe [2, s. 295]. *Informacje ilościowe* dotyczą wartości poszczególnych składników aktywów i pasywów, przychodów, kosztów i wyników finansowych, wpływów i wydatków z działalności operacyjnej, inwestycyjnej lub innych aspektów prowadzonej działalności (liczby szkód, umów itd.). *Informacje jakościowe* związane są z określeniem poziomu wykształcenia i doświadczenia zatrudnionej kadry, stosowanymi procedurami, strukturą organizacyjną, podziałem kompetencji itd.

Innym kryterium podziału jest **okres, którego dotyczą informacje (wymiar czasowy)**. Gdy przedmiotem pozyskiwania są zjawiska i procesy minionych okresów, tego rodzaju pozyskanie informacji odbywa się w *układzie retrospektywnym (ex post)*. Do najważniejszych w tej grupie zalicza się: wyniki z poprzednich analiz, materiały z przeprowadzonych kontroli i rewizji, informacje i dane dotyczące innych przedsiębiorstw będących w otoczeniu firmy, źródła prawne, szczególnie z zakresu prawa gospodarczego. Wówczas celem pozyskiwania informacji jest ocena racjonalności podejmowanych działań gospodarczych, słuszności decyzji. Tego typu informacje, poddane obróbce i przetworzone w procesie analitycznym, pozwalają na weryfikację podjętych w minionych okresach decyzji i kształtowanie lepszej przy-

słości, a ich odbiorcami są najczęściej aktualni inwestorzy, urzędy statystyczne, organy podatkowe lub kontrolno-nadzorcze itp. Generowanie informacji w *układzie antycypacyjnym (ex ante)* dotyczy szacunków, projekcji lub analiz rozwoju scenariuszy, danych postulowanych (w tym głównie plan finansowy), kosztorysów, kalkulacji wstępnych, norm kosztów itd., które dotyczą przyszłych, ale niezaistniałych jeszcze zjawisk. Podmioty zainteresowane przewidywanymi rezultatami działalności jednostki to m.in. potencjalni i aktualni inwestorzy, kredytodawcy, kontrahenci, a także organy kontrolno-nadzorcze.

Stopień uogólnienia informacji jest kryterium, które pozwala na wyodrębnienie informacji kompleksowej (syntetycznej) lub wycinkowej (analitycznej). Wyniki z całokształtu działalności gospodarczej, której finansowym odbiciem jest kondycja finansowa firmy oraz jej stan majątkowy i finansowy wraz ze wszelkimi informacjami dodatkowymi i uzupełniającymi pozwalają na wykorzystanie ich w celu wyjaśnienia zmian, jakie zaszły w analizowanej organizacji (zjawisku) jako całości – *informacja kompleksowa*. Informacja ograniczona do pewnych obszarów i wycinków działalności jest *informacją wycinkową*, co nie znaczy, że zubożona jest o możliwość wykorzystania ich w celu zapobieżenia w przyszłości zmianom niepożądanym lub utrwalenia korzystnych tendencji w obserwowanych zjawiskach. Wręcz przeciwnie – informacja szczegółowa (wycinkowa) może okazać się lepszym narzędziem do analizy lub oceny działalności danego podmiotu, aniżeli informacja kompleksowa.

Ze względu na **obowiązek generowania informacji** można je podzielić na *obligatoryjne*, których zakres, jak i formuła wynikają z zasad określonych w stosownych przepisach prawa oraz *fakultatywne*, generowane przez przedsiębiorstwo dobrowolnie dla realizacji potrzeb informacyjnych różnych odbiorców. Informacje generowane obligatoryjnie można podzielić na *jednolite*, niezależnie od przynależności podmiotu do działu lub branży gospodarki narodowej (np. sprawozdawczość na potrzeby urzędów statystycznych) oraz *typowe* dla określonego działu gospodarki narodowej (np. sprawozdawczość banków, firm ubezpieczeniowych, podmiotów sektora publicznego). Informacje generowane obligatoryjnie można także podzielić na *informacje celowe* – tworzone dla określonych grup odbiorców. Informacje takie zwykle nie są ogólnie dostępne – np. szczegółowa informacja przekazywana przez podmioty sektora finansowego na potrzeby organów nadzoru (sprawozdawczość na rzecz organu nadzoru). Wykracza ona poza pojęcie zasad sprawozdawczości finansowej i obejmuje różne rodzaje informacji, jakich nadzór potrzebuje do pełnienia swoich funkcji. Obok informacji celowych należy wyróżnić te *podawane do publicznej wiadomości (publiczne ujawnianie informacji)*, wynikające z przepisów prawa, które nakazują określonym grupom przedsiębiorstw podawanie pewnego ich zakresu w celu zwiększenia przejrzystości działania, wzmocnienia mechanizmów rynkowych i dyscypliny – np. prospekty emisyjne spółek giełdowych, statuty OFE lub sprawozdawczość na rzecz instytucji (zrzeszeń), do których firmy te przynależą

obowiązkowo. Tak podawany zakres informacji także może służyć do realizacji potrzeb informacyjnych organów nadzoru.

Klasyfikacja scharakteryzowanych źródeł informacji ujęta w syntetyczny sposób przedstawiona została w tab. 1.

Tabela 1. Klasyfikacja informacji na temat funkcjonowania przedsiębiorstwa z punktu widzenia źródeł pozyskania

Kryterium	Charakterystyka
Sposób gromadzenia (podstawowy podział)	Pierwotne – informacje zbierane bezpośrednio w przedsiębiorstwie (ewidencyjne i pozaewidencyjne). Wtórne – informacje wcześniej zgromadzone, przetworzone i opracowane w formie umożliwiającej korzystanie z nich (wewnętrzne i zewnętrzne).
Źródła gromadzenia informacji	Otwarte – składają się na nie pisemne, audiowizualne i informatyczne środki rozpowszechniania informacji, np. banki danych, wydawnictwa książkowe, prasa. Zamknięte – bazują na nieformalnej sieci kontaktów, np. od konkurentów, dostawców, klientów.
Mierzalność informacji	Informacje ilościowe, informacje jakościowe.
Okres, którego dotyczą informacje	Pozyskiwane w układzie retrospektywnym (<i>ex post</i>). Generowane w układzie antycypacyjnym (<i>ex ante</i>).
Stopień uogólnienia	Informacja całościowa (kompleksowa, syntetyczna). Informacja szczegółowa (analityczna, obejmująca wycinek jakiegoś zjawiska).
Miejsce powstania informacji	Informacje wewnętrzne – dostępne w przedsiębiorstwie, które je „wytwarza”. Informacje zewnętrzne – dostępne w otoczeniu przedsiębiorstwa, z których przedsiębiorstwo korzysta.
Obowiązek generowania informacji	Fakultatywne – dla realizacji potrzeb informacyjnych (konsumpcyjnych) odbiorców. Obligatoryjne – wymuszone przepisami prawa: celowe (organy nadzoru) oraz podawane do publicznej wiadomości (sprawozdawczość finansowa, prospekty emisyjne, statuty OFE).
Inne podziały	Jawna i niejawna; oficjalna i nieoficjalna; bieżąca i okresowa itp.

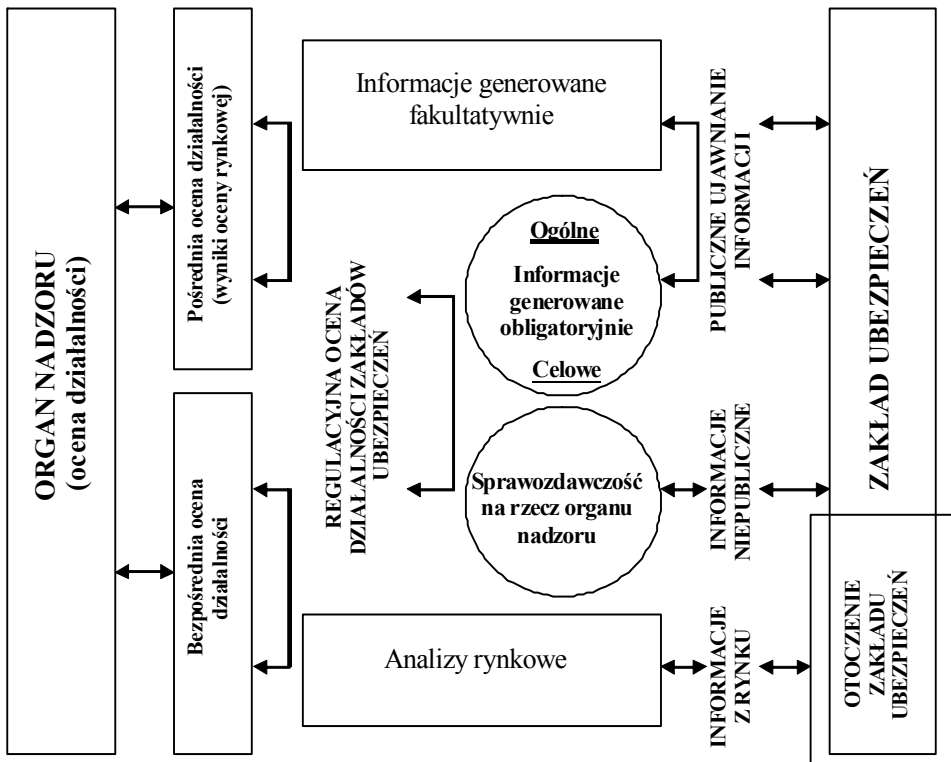
Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury zacytowanej w niniejszym opracowaniu.

Przedstawiona powyżej klasyfikacja nie ma charakteru rozłącznego (niektóre elementy pokrywają się), a przedstawione kryteria uwzględniają tylko niektóre (ważniejsze) źródła informacji na temat funkcjonowania danego podmiotu.

W spojrzeniu na źródła informacji z punktu widzenia organu nadzoru generalnie należy przyjąć, że te wykorzystywane w procesie oceny działalności mogą pochodzić z wewnątrz lub z zewnątrz zakładu ubezpieczeń. Mogą mieć charakter jawny lub niejawny albo stanowić informację pierwotną lub wtórną. Najważniejszym jednak kryterium jest obligatoryjność generowania informacji, jak i konieczność jej ujawniania lub też jej brak.

4. Organ nadzoru a informacja wykorzystywana w regulacyjnej ocenie działalności zakładów ubezpieczeń

Wprowadzenie norm i przepisów prawnych związanych z organizacją i funkcjonowaniem rynku ubezpieczeniowego jest jednym z przejawów troski państwa o zapewnienie właściwych warunków do funkcjonowania i rozwoju społeczno-gospodarczego. W ramach działań ochronnych i reglamentacyjnych państwa kształtowane są m.in. normy informacyjne jako obowiązujące z mocy prawa. W tym obszarze określony został zakres informacji wykorzystywany w regulacyjnej ocenie działalności zakładów ubezpieczeń. W ramach działań kontrolnych i nadzorczych państwo powołało specjalną instytucję – organ nadzoru, który jest podmiotem dokonującym weryfikacji informacji pod kątem jej odwzorowania rzeczywistości oraz zgodności stanu faktycznego z założeniami zawartymi w ustanowionym porządku prawnym. Daje to organom nadzoru uprzywilejowaną pozycję w relacji do pozostałych intere-

Rys. 1. Źródła informacji wykorzystywane przez organ nadzoru w procesie oceny działalności zakładu ubezpieczeń

Źródło: opracowanie własne.

sariuszy informacji, bowiem oprócz podstawowych informacji przekazywane są również takie, które generowane są celowo i wyłącznie na jego potrzeby.

Podstawowy zakres informacji przekazywany organom nadzoru umożliwiający ocenę działalności zakładów ubezpieczeń (sprawozdawczość na rzecz organu nadzoru – *supervisory reporting*) został „zestandaryzowany” na forum UE, jednak w szczególnych przypadkach zakres ten może się różnić w zależności od kraju, działu ubezpieczeń lub nawet indywidualnej sytuacji pojedynczego zakładu ubezpieczeń. Oprócz raportowania na rzecz organów nadzoru przepisy prawa nakładają na firmy ubezpieczeniowe także obowiązek publikowania podstawowych informacji na temat działalności (publiczne ujawnianie informacji – *public disclosure*), co umożliwi organom nadzoru przeprowadzenie oceny działalności w sposób pośredni. Wykorzystywany przez organy nadzoru zakres informacji, przekazywanej obowiązkowo na ich rzecz, oraz wyniki rynkowej oceny działalności łącznie umożliwiają regulacyjną ocenę działalności, co graficznie – wraz z innymi źródłami informacji wykorzystywanymi przez organ nadzoru – przedstawione zostało na rys. 1.

Dla pełnej oceny działalności zakładu ubezpieczeń organy nadzoru mogą lub powinny także wykorzystywać inne źródła informacji – te, które pochodzą z otoczenia danego zakładu ubezpieczeń lub są dobrowolnie generowane przez firmy ubezpieczeniowe. Stąd z punktu widzenia organu nadzoru i źródeł informacji przez niego wykorzystywanych można je podzielić na:

- informacje niepubliczne – sprawozdawczość celowa, tylko na rzecz nadzoru;
- informacje z rynku – analizy rynku przeprowadzane przez organ nadzoru jako konieczne uzupełnienie oceny działalności;
- informacje ujawniane publicznie – o charakterze dobrowolnym lub obowiązkowym.

Sprawozdawczość na rzecz organu nadzoru (*supervisory reporting*) w strukturze źródeł informacji wykorzystywanych przez nadzór jest informacją o charakterze niepublicznym, biorącą udział w regulacyjnej ocenie działalności w sposób pośredni. Praktycznie w każdym kraju regulacje uwzględniają prawo żądania wszystkich informacji koniecznych do celów nadzoru. Mają one umożliwić dokonanie oceny stosowanego przez daną firmę ubezpieczeniową systemu zarządzania, prowadzonej przez nią działalności, stosowanych do celów określenia wypłacalności zasad wyceny, napotykaných rodzajów ryzyka, systemów zarządzania ryzykiem, a także struktury kapitałowej, potrzeb kapitałowych i zarządzania kapitałem [6]. Informacje tego typu mają umożliwić podjęcie wszelkich stosownych decyzji wynikających z wykonywania praw i obowiązków nadzorczych [3, art. 35]. Uprawnieniem organu nadzoru jest również swoboda w określaniu charakteru, zakresu i formatu niezbędnych informacji pozyskiwanych od samych zakładów ubezpieczeń. Mają także prawo uzyskania wszelkich informacji dotyczących umów zawartych przez pośredników, umów zawartych z osobami trzecimi lub nawet żądania informacji od ekspertów zewnętrznych (biegli rewidenci i aktuariusze). Żądane informacje mogą dotyczyć zarówno przeszłości, teraźniejszości, jak i przyszłości, zawierać elementy

jakościowe i ilościowe, a obejmowane informacją dane mogą pochodzić ze źródeł wewnętrznych lub zewnętrznych.

Gromadzenie i przetwarzanie informacji z rynku wynika z faktu, że działalność zakładów ubezpieczeniowych jest w równej mierze zdeterminowana tym, co dzieje się w ich wnętrzu, jak i tym, co się dzieje w ich otoczeniu. Posiadanie informacji o otoczeniu konkurencyjnym i makrootoczeniu firmy stanowi niezbędne uzupełnienie pełnej oceny jej wiarygodności [11, s. 12]. Nałożony na organy nadzoru obowiązek przeprowadzania **analiz rynku** (*market analysis*) dotyczy analiz ilościowych (np. przychody ze składek, siła finansowa, polityka lokacyjna, nowe produkty na rynku), jak i jakościowych (np. wpływ zmieniających się przepisów prawnych na działalność ubezpieczeniową). Dla organów nadzoru oznacza to konieczność stałego monitorowania ogólnej sytuacji rynkowej, by z wykorzystaniem wszelkich dostępnych źródeł możliwe było śledzenie i analizowanie ogółu czynników, które mogą wpływać na zakłady ubezpieczeń i cały rynek ubezpieczeniowy. Analizy te powinny dotyczyć zarówno obserwacji stanu istniejącego, jak i wybiegać w przyszłość i generalnie umożliwiać uzupełnienie informacji, będących podstawą do regulacyjnej oceny działalności o elementy pochodzące spoza firmy.

W celu uzyskania większej przejrzystości rynku i efektu tzw. dyscypliny rynkowej na firmy ubezpieczeniowe nałożony został obowiązek **publicznego ujawniania informacji** (*public disclosure*). Wśród informacji ujawnianych publicznie należy wyróżnić przede wszystkim te o obligatoryjnym charakterze. Możliwe jest również, by firmy ubezpieczeniowe ujawniały informacje w sposób fakultatywny, realizując potrzeby informacyjne swoich interesariuszy.

Wśród **informacji ujawnianych obligatoryjnie** można wyróżnić *informacje ogólne* – adresowane do wszystkich odbiorców i *informacje celowe* – adresowane do konkretnych odbiorców.

Wśród *informacji ogólnych, ujawnianych obligatoryjnie* dla organu nadzoru, ale i „przeciętnego” podmiotu zainteresowanego działalnością danej firmy ubezpieczeniowej, podstawowym źródłem informacji są sprawozdania finansowe. Mimo że sprawozdania finansowe nie są w stanie spełnić wszystkich potrzeb informacyjnych odbiorców, istnieją takie potrzeby, które są wspólne dla wszystkich użytkowników. Ze względu na fakt, że inwestorzy inwestują w jednostkę kapitał, który obarczony jest ryzykiem, przyjmuje się, że informacje płynące ze sprawozdań finansowych, które zaspokajają potrzeby inwestorów, będą także odpowiadały większości potrzeb innych użytkowników sprawozdań [7, s. 47]. Sprawozdania finansowe są integralną częścią rachunkowości i jednocześnie jej produktem finalnym [14, s. 240], a wraz ze wszelką ewidencją i dokumentacją prowadzoną w ocenianym podmiocie oraz z raportami biegłych rewidentów [1, s. 21] przedstawiają całościowy obraz firmy. Zgodnie z uregulowaniami prawnymi na koniec okresu sprawozdawczego zakłady ubezpieczeń sporządzają bilans, rachunek zysków i strat, rachunek przepływów pieniężnych oraz zestawienie zmian w kapitale własnym wraz z informacją dodatkową. Na bazie tej sprawozdawczości można uzyskać podstawowe informacje o wyniku finansowym wraz z oceną rentowności, płynności finansowej, dynamice kosztów i przychodów

związanych ze sprzedażą, wpływie inflacji na zmiany realnej wielkości przychodów, sytuacji majątkowo-finansowej jednostki oraz dokonać analizy wzrostu i pozycji finansowej przedsiębiorstwa [12, s. 32]. Informacje płynące ze sprawozdań finansowych realizują „zasadniczy cel rachunkowości zakładu ubezpieczeń”, jeżeli są wiarygodne, przygotowane na czas, kompletne i o wysokich parametrach przydatności decyzyjnej [8, s. 285]. Mimo że zawierają informacje o zdarzeniach mających miejsce w przeszłości, mają bardzo duże znaczenie dla dokonywania oceny przyszłościowej. Na ich podstawie można prognozować stan zakładu ubezpieczeń w kolejnych okresach, co ma istotne znaczenie z punktu widzenia organu nadzoru i dokonywanej przez niego oceny działalności.

Konieczność ujawniania informacji ogólnych wynika nie tylko z przepisów ustawy o rachunkowości (sprawozdawczość finansowa), ale także z różnego rodzaju innych regulacji, nakładających obowiązki informacyjne, np. dopuszczenia akcji do publicznego obrotu lub udziału w specjalnie zorganizowanych i dodatkowo regulowanych przez państwo formach ubezpieczeń emerytalnych (PPE).

Wśród informacji celowych ujawnianych obligatoryjnie należy wyróżnić m.in. informacje przekazywane posiadaczom polis na temat technicznych aspektów zawartych umów ubezpieczenia (indeksacja sum ubezpieczenia w ubezpieczeniach na życie, udział ubezpieczonego w zysku), które wynikają z przepisów prawa o działalności ubezpieczeniowej lub przepisów o ochronie konsumentów. W grupie tej znajdują się także informacje przekazywane organizacjom zrzeszającym zakłady ubezpieczeń lub organom statystycznym. Na podmiotach tych ciąży obowiązek dochowania tajemnicy, a do publicznej wiadomości mogą lub mają obowiązek przekazywania informacji zagregowanych w taki sposób, aby nie było możliwości identyfikacji pojedynczego zakładu ubezpieczeń [2, s. 295].

Informacje, które zakłady ubezpieczeń są zobowiązane podawać do wiadomości publicznej, mają umożliwić konsumentom i zainteresowanym podmiotom, uczestnikom rynku, dokonanie właściwej oceny zakładu ubezpieczeń. Nowym elementem – planowanym w Solvency II – będzie nałożony na zakłady ubezpieczeń obowiązek przygotowania i upublicznienia corocznego raportu dotyczącego jego wypłacalności i kondycji finansowej [3, art. 50]. Raport ten będzie wówczas modelowym przykładem informacji ujawnianej publicznie obligatoryjnie, umożliwiającym organowi nadzoru pośrednią ocenę działalności z wykorzystaniem wyników oceny rynkowej.

W ramach publicznego ujawniania informacji możliwe jest także, by zakłady ubezpieczeń generowały **informacje o charakterze fakultatywnym** (dobrowolne ujawnianie informacji). Pełna informacja pozwala na zyskanie wiarygodności i zaufania, stąd też informowanie o firmie opinii publicznej i partnerów gospodarczych jest elementem poprawiającym wizerunek firmy w otoczeniu, a ten oddziałuje na ocenę jej działalności. W związku z tym zakłady ubezpieczeń „preparują” informacje dla potencjalnych interesariuszy – tworząc nawet wyspecjalizowane komórki, które tym się zajmują. Dobrowolnie ujawniana informacja może obejmować informacje o produktach, o pozycji firmy, o jakości oferowanych usług itp., dzięki czemu minimalizowany jest wysiłek konsumentów i łatwiej dokonywane przez nich wybory.

5. Podsumowanie

Rzetelna ocena działalności ma miejsce wówczas, gdy podmiot zainteresowany dokona prawidłowo transformacji i oceny posiadanych informacji oraz wykorzysta wiedzę o warunkach panujących w danej sferze działalności. Posiadanie odpowiednich informacji wpływa zasadniczo na wartość dokonanej oceny, a zróżnicowanie i bogactwo możliwości pozyskiwania informacji powoduje konieczność wyboru tych, których wartość informacyjna jest największa.

Organy nadzorujące zakłady ubezpieczeń są zainteresowane pozyskaniem informacji na temat ich funkcjonowania, ale są interesariuszami szczególnymi – o uprzywilejowanej pozycji. Nie muszą one – tak jak inne podmioty – dopasowywać do własnych potrzeb zakresu wykorzystywanych źródeł, które różnią się łatwością dostępu, użytecznością, szczegółowością, jak i kosztem ich pozyskania. Zgodnie z regulacjami prawnymi, mają one dostęp do szerszego zakresu danych obejmujących prawo wglądu w każdy obszar aktywności zakładu ubezpieczeń oraz mogą żądać od zakładów ubezpieczeń wyjaśnień i dodatkowych, szczegółowych informacji dotyczących ich działalności.

Przetworzona w procesie analitycznym informacja o funkcjonowaniu zakładu ubezpieczeń i jej operacjach gospodarczych – generowana tylko i wyłącznie na potrzeby nadzoru – umożliwia w sposób bezpośredni dokonanie regulacyjnej oceny działalności. Informacja ujawniana publicznie, mając wartość informacyjną i poznawczą, adresowana jest do szerokiego kręgu interesariuszy. Informacje te mogą być generowane przez zakłady ubezpieczeń fakultatywnie – dla realizacji potrzeb informacyjnych odbiorców lub obligatoryjnie – wymuszone przepisami prawa jako informacje ogólne lub celowe. Wyniki oceny działalności dokonanej przez rynek (dzięki informacjom ujawnianym publicznie) także są wykorzystywane przez organy nadzoru w ramach regulacyjnej oceny działalności, dokonywanej w sposób pośredni.

Przypisane organom nadzoru prawo do pozyskiwania informacji z wielu źródeł stwarza możliwość poznania i oceny zjawisk oraz procesów zachodzących w obrębie zakładów ubezpieczeń. Informacje te – wraz ze zdolnością ich interpretacji, posiadaną wiedzą i umiejętnościami (doświadczeniem) pracowników organu nadzoru – wykorzystywane są do opracowania sposobów usprawniania działalności oraz stają się podstawą podejmowania efektywnych decyzji na etapie władczego oddziaływania.

Literatura

- [1] Bednarski L. [et al.], *Analiza ekonomiczna w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo AE, Wrocław 1993.
- [2] Bijak W., *Zewnętrzna ocena działalności zakładu ubezpieczeń*, [w:] *Podstawy ubezpieczeń – przedsiębiorstwo*, t. 3, red. J. Monkiewicz, Poltext, Warszawa 2003.
- [3] Dyrektywa ramowa Solwency II – projekt (stan na rok 2010).
- [4] *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*, red. K. Głombiowski, B. Świdorski, H. Więckowska, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976.

- [5] Grudzewski W.M., Hejduk I.K., *Systemy zarządzania wiedzą – nowy paradygmat czy wyzwanie?* [w:] *Przedsiębiorstwo przyszłości – fikcja i rzeczywistość*, red. I.K. Hejduk, Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemśle ORGMASZ, Warszawa 2004.
- [6] IAIS, *Insurance Core Principles and Methodology (Główne Zasady Ubezpieczeń i Metodologii – zasada nr 12 i zasada nr 13)*, IAIS 2007, www.iaisweb.org.
- [7] IASB, *Założenia koncepcyjne sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych; Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej – par. 10; (MSSF) 2007, t. I, International Accounting Standards Board*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
- [8] Karmańska A. (red.), *Rachunkowość finansowa zakładów ubezpieczeń*, Difin, Warszawa 2003.
- [9] Kisielnicki J., Sroka H., *Systemy informacyjne biznesu. Informatyka dla zarządzania*, Agencja Wydawnicza Placet, Warszawa 1999.
- [10] Kiziukiewicz T. (red.), *Rachunkowość zarządcza*, EWiD, Wrocław 2002.
- [11] Kowalczyk L., *Praktyczne i teoretyczne aspekty badania wiarygodności firmy*, Difin, Warszawa 2006.
- [12] Leszczyński Z., Skowronek-Mielczarek A., *Analiza ekonomiczno-finansowa firmy*, Difin, Warszawa 2001.
- [13] Lissowski G., *Informacja* (hasło), *Wielka encyklopedia powszechna*, PWN, Warszawa 2002.
- [14] Luty Z. (red.), *Rachunkowość finansowa*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1995.
- [15] Mazurek-Lopacińska K., *Badania marketingowe. Teoria i praktyka*, Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- [16] Sierpińska M., Jachna T., *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- [17] *Słownik wyrazów obcych*, Wydaw. Naukowe PWN, Warszawa 1999.
- [18] Świdarska G., *Informacja zarządcza w procesie formułowania i realizacji strategii firmy. Wyzwanie dla polskich przedsiębiorstw*, Difin, Warszawa 2003.
- [19] Unold J., *System informacyjny a jakościowe ujęcie informacji, SWO Systemy Wspomagania Organizacji*, Wydawnictwo AE, Katowice 2007, www.swo.ae.katowice.pl/_pdf/125.pdf.

SOURCES OF INFORMATION VS. REGULATORY ASSESSMENT OF INSURANCE COMPANIES' PERFORMANCE

Summary: The study provides an analysis and brief characteristics of information sources which facilitate the assessment of insurance companies' performance, used by supervision bodies from different sources. Supervision bodies, in order to assess the regulatory performance of insurance companies, use non-public information – targeted reports (only for supervision bodies) and publicly disclosed information which may be of voluntary or obligatory nature. In order to provide a full assessment of such performance supervision bodies also use facultative information generated by insurance companies, while the necessary complementary information for the performance assessment is the one form insurance companies' environment, coming from different market analyses conducted by the supervision bodies.